

Обґрунтування витрат на охорону праці та техніку безпеки.

Постановка проблеми. Велика кількість нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві гальмує розвиток економіки та викликає суттєві економічні втрати не лише окремого підприємства, а й держави в цілому. Створення безпечних і нешкідливих умов праці на виробництві вимагає значних фінансових витрат, які певною мірою можуть попередити витрати, пов'язані з технікою безпеки. Економічно виправданим є такий підхід до рішення задач захисту працюючих, коли структура витрат та їх обсяг на охорону праці відповідає фактичному рівню безпечних і шкідливих виробничих факторів. Однією з основних причин, що стримує розробку оптимальної структури витрат на охорону праці, є стереотипне мислення економістів, зокрема бухгалтерів, які використовують стандартну модель обліку витрат на охорону праці та техніку безпеки, коли інформація про такі витрати розпорошена на багатьох рахунках (зокрема на рах..15;23;91;92;93.) і не аналізується, що викликає низьку надійність прогнозу параметрів системи охорони праці.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Треба відзначити, що дослідженнями з різних аспектів цієї проблематики займалися і займаються такі автори, як: М.П. Гандзюк, Є.П Желібо, М.О. Халімовський. С. В Попов, Л. В. Дементій, Г. Л. Юсіна, та ін. Зокрема окремі аспекти даної проблеми не мають достатнього наукового опрацювання, що й обумовлює актуальність даної статті.

Постановка завдання. Автор ставить за мету дослідити зміст і структуру витрат на охорону праці й техніку безпеки та розробити модель їхнього обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний поступ України як правової держави, яка бажає бути повноправним членом Європейського Союзу, безпосередньо пов'язаний з удосконаленням національного законодавства у вимірі європейських цінностей. Національне законодавство потребує удосконалення і з огляду на посилення ринкових процесів в житті держави та суспільства. Зокрема ринкові перетворення в Україні потребують якнайшвидшого підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, розвитку трудового потенціалу держави, створення надійного і досконалого механізму захисту трудових прав громадян. На нашу думку в цьому контексті особлива увага повинна приділятися питанням охорони праці.

Державне, регіональне і галузеве управління охороною праці, численні наглядові і контрольні інспекції не забезпечать безпечне ведення робіт, якщо це не стане головним повсякденним завданням і моральним обов'язком для усіх без винятку – роботодавців, керівників та кожного працюючого. Для вирішення всіх проблем у сфері охорони праці потрібний системний підхід створення ефективної системи управління охороною праці (СУОП) на кожному підприємстві, установі, організації незалежно від форми власності і розмірів [1].

Питання охорони праці на виробництві залежать від складного комплексу факторів технічного, економічного та правового характеру. Структура галузей економіки і стан основних фондів, політика держави задають базові параметри умов і охорони праці, визначають динаміку їх змін і траєкторію розвитку, є базовими, визначальними характеристиками для охорони праці.

В даний час охорона праці знаходиться на етапі значних перетворень. Поряд з відомими формами і методами управління набувають широкого поширення нові моделі і принципи управління безпекою праці. На зміну сформованим традиційним формам і методам управління охороною праці в Україні (і не тільки) приходить концепція менеджменту гігієни і безпеки

праці (аналог існуючої СУОП), що базується на міжнародно-визнаних стандартах та рекомендаціях [4]. Діяльність працівників служби охорони праці, як і будь-яка інша виробнича діяльність, вимагає постійного вдосконалення, впровадження сучасних методів та засобів праці.

Характерною особливістю управління охороною праці на сучасному етапі є перенесення відповідальності за стан умов праці на рівень підприємства. Держава регулює умови праці прийняттям законів, нормативно-правових актів, наглядом і контролем за їх виконанням. Безпосередню реалізацію державних вимог охорони праці здійснює роботодавець [2].

Керівники підприємств повинні добре розуміти, що здійснення успішної економічної діяльності досягається не лише шляхом технічного переозброєння, вдосконалення організації виробництва та рекламування своїх товарів та послуг, але і піклуванням про забезпечення здорових та безпечних умов праці на виробництві. У числі категорій, які характеризують підприємство, зазвичай називають економічні та технологічні показники. Однак, вони займають провідне становище лише у тому випадку, якщо дотримано основних вимог - при здійсненні виробничої і трудової діяльності на підприємстві забезпечується безпека процесів виробництва та людини. У той же час, незважаючи на ті заходи, які здійснюються на державному, галузевому та виробничому рівнях в галузі охорони праці (забезпечення професійної безпеки), рівень виробничого травматизму, у тому числі зі смертельним наслідком, продовжує залишатися достатньо високим. Це обумовлено наявністю ряду проблем. Вони існують і з часом не стають менш гострими.

В сучасному світі діяльність у сфері охорони праці та навколишнього середовища є важливою характеристикою підприємства. З одного боку, вона оберігає життя та здоров'я працівника, з іншого — власника підприємства від економічних втрат і збитків, пов'язаних з виробничим травматизмом та аварійністю.

Статистичні дані свідчать про катастрофічну ситуацію з виробничим травматизмом в Україні [6]. Так, за більшістю показників у сфері виробничого травматизму Україна лідирує порівняно не тільки з країнами Західної, але і Східної Європи. До недоліків, що впливають на рівень виробничого травматизму в Україні, відносяться недостатня увага роботодавців до профілактичних заходів з попередження травматизму, забезпечення безпечних та здорових умов праці та зниження виробничих ризиків; зношення основних виробничих фондів; недостатній державний нагляд і контроль за дотриманням вимог з охорони праці; недоліки в навчанні фахівців з охорони праці, відсутністю належного контролю за станом безпеки на робочих місцях та виконанням встановлених норм.

Основною ланкою виробничої структури є робоче місце-місце постійного або тимчасового перебування працюючого в процесі трудової діяльності [5] і яке прямо чи опосередковано перебуває під контролем роботодавця. Від стану умов і охорони праці на робочому місці в основному залежить безпека працівника.

Загально визнано, що будь-яка виробнича діяльність а, отже і будь-яке робоче місце, є потенційно небезпечними. На працюючого впливають шкідливі і небезпечні чинники виробничого середовища і трудового процесу, які можна розділити на дві категорії:

- які не підлягають усуненню (є невід'ємною ознакою конкретного виробництва);
- які можливо усунути (виключають або знижують до прийняттого рівня впливу за допомогою методів і засобів захисту).

Умови праці – сукупність виробничих чинників, що формуються під впливом соціально-економічних процесів [3].

Є галузі, на підприємствах яких небезпеки неминучі і непереборні, навіть при дотриманні всіх вимог безпеки. Для працівників, зайнятих на цих виробництвах і роботах, повинні передбачатися пільги і компенсації, а також обмеження на використання праці окремих категорій працівників.

В процесі розвитку виробництва отриманий значний досвід забезпечення безпеки працюючих, вироблені ефективні методи і створені надійні засоби захисту. Тому більшість шкідливих і небезпечних факторів на робочих місцях можливо усунути при достатньому рівні організації та фінансування охорони праці. Але навіть при наявності усунених факторів умови праці на робочих місцях можуть залишатися небезпечними внаслідок порушення вимог охорони праці, незадовільного стану охорони праці в організації.

Безпека праці – це стан виробничих умов, за яких, унеможлиблюється вплив шкідливих або небезпечних виробничих чинників на організм людини [3].

За безпеку виробництва підприємство змушене платити. Чим багатше підприємство, тим вищий рівень виробничої безпеки воно може собі дозволити.

Витрати на безпеку включають дві основні складові:

- витрати на забезпечення певного рівня виробничої безпеки (вартість забезпечення безпеки);
- витрати на покриття витрат, пов'язаних з негативними наслідками небезпечного виробництва.

Ці дві складові фінансових витрат пов'язані між собою, чим більше витрат на забезпечення безпеки виробництва, тим менше витрат на покриття негативних наслідків виробництва.

Чим більше коштів спрямовано на заходи із забезпечення безпеки виробництва, тим вище рівень безпеки. Але абсолютної безпеки досягти неможливо. Будь-яка виробнича діяльність має специфічні, які не можливо усунути, при сучасному стані технології, небезпечні фактори. Теоретично до такого рівня безпеки можна наблизитися, але чим вище рівень промислової безпеки, тим більше коштів потрібно на його забезпечення.

Чим вищий рівень промислової безпеки, тим менше негативних наслідків від виробничих небезпек а, отже, менше потрібно витрат на їх

покриття. Розмір витрат на їх покриття визначається не тільки масштабом негативних наслідків небезпечного виробництва а, насамперед ступенем соціального захисту працівників та інших громадян, які можуть потерпіти в результаті негативних впливів небезпечного виробництва.

Необхідний рівень виробничої безпеки може бути, досягнутий шляхом здійснення заходів правового, соціально - економічного, організаційно - технічного, санітарно - гігієнічного, реабілітаційного характеру, які становлять систему охорони праці. Здійснення цих заходів потребує певних фінансових витрат, які в сукупності складають витрати на забезпечення виробничої безпеки. Витрати на охорону праці займають значну питому вагу у загальних витратах підприємства і необхідні для забезпечення нормальних умов праці.

Національне законодавство з охорони праці (Закон «Про охорону праці») передбачає використання різноманітних заходів та засобів щодо поліпшення безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, витрати, які можна розділити за наступними напрямками:

Склад і розмір витрат на забезпечення безпеки залежить від специфіки виробництва і в загальному випадку включає вартість [2]:

- доведення умов і безпеки праці до нормативних вимог (ст.17,19,20);
- пільги та компенсації за важкі та шкідливі умови праці (ст.7);
- засобів колективного та індивідуального захисту (ст.8);
- підготовки та навчання персоналу охорони праці (ст.18);
- медичний огляд працівників (ст.17);
- санітарно-побутове обслуговування працівників (ст.13);
- утримання відповідно до вимог безпеки, виробничих споруд, приміщень та територій (ст. 13);
- контроль стану виробничого середовища (ст.13);
- управління виробничою безпекою (ст. 13);
- розробки та придбання документації з охорони праці (ст. 13);

До вартості засобів колективного захисту, крім вартості обладнання, слід віднести вартість їх експлуатації:

- енергоносіїв, необхідних для їх функціонування (наприклад, систем вентиляції, опалення, освітлення тощо);
- транспортування, зберігання, монтаж, введення в експлуатацію, демонтаж, огляд, налагодження, ремонт та інше обслуговування.

Використання засобів захисту на виробництві зумовлює додаткові витрати на навчання персоналу правильному використанню, на розробку та ведення відповідної документації.

Підготовка та навчання персоналу охорони праці включає:

- вартість оренди або утримання необхідних для цього приміщень;
- навчально-методичної літератури, посібників, технічних засобів навчання, оплату праці викладачів;
- заробітну плату персоналу за період їх навчання та підготовки;
- вартість оформлення та ведення відповідної документації.

Медичні огляди (при прийомі на роботу і періодично) оплачуються як послуги сторонніх організацій або, якщо організація має власні медичні служби, вимагає відповідних витрат на утримання цих служб, що включають оплату праці фахівців, утримання спеціалізованих приміщень, придбання та експлуатацію необхідного обладнання, інвентарю, інструментів, медичних матеріалів, оформлення та ведення відповідної документації. Крім того, працівникам, які проходять медогляди, виплачується заробітна плата за час потрачений на їх проходження.

Витрати на санітарно-побутове обслуговування працівників включають:

- вартість проектування, будівництва та експлуатації санітарно-побутових приміщень;
- придбання, монтаж та обслуговування санітарно-технічного устаткування; комунальні послуги;

- заробітну плату працівників, зайнятих санітарно побутовим обслуговуванням персоналу, та інші.

Утримання виробничих і службових приміщень відповідно до вимог безпеки включають витрати:

- на поточний і косметичний ремонт приміщень;
- прибирання, а в необхідних випадках дезінфекцію, приміщень та територій;
- естетичне оформлення робочих місць;
- озеленення територій та інші подібні заходи.

Контроль стану виробничого середовища вимагає витрат:

- на придбання засобів контролю (автоматизованих систем, приборів та інструментів) та їх обслуговування;
- оплату праці фахівців;
- технічне і організаційне забезпечення роботи відповідних служб;
- оплату послуг сторонніх організацій з проведення атестації робочих місць, ведення виробничого контролю, огляду та випробуванню устаткування підвищеної небезпеки, експертизи промислової безпеки та виконання інших робіт.

Управління промисловою безпекою включає витрати:

- на оплату праці фахівців з охорони праці;
- технічне і організаційне забезпечення функціонування служб промислової безпеки (утримання службових приміщень, придбання та обслуговування інвентарю, оргтехніки, послуги транспорту і зв'язку та інше).

Витрати на придбання та розробку документації з охорони праці включають вартість:

- придбання нормативно правових актів;
- розробки, оформлення та тиражування документації з охорони праці;
- зберігання документації.

Даний перелік не вичерпує всі статті витрат на забезпечення безпеки праці, а лише ілюструє їх склад і зміст.

Мінімальні витрати на забезпечення промислової безпеки в організації визначаються виходячи з вартості заходів, необхідних для виконання всього комплексу вимог безпеки, запропонованих для даного виробництва нормативними правовими актами. Як правило, навіть мінімальні фактичні витрати на виконання нормативних вимог безпеки в організаціях значно перевищують витрати на охорону праці, передбачені законодавством [2] (для юридичних або фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, витрати на охорону праці становлять не менше 0,5 відсотка від фонду оплати праці за попередній рік). Очевидно, що ці нормативи повинні бути відредаговані в бік збільшення і диференційовані, принаймні, за галузями промисловості з урахуванням їх специфіки.

Доцільно визначати витрати на забезпечення безпеки праці, не в абсолютному вигляді, а відносні показники, тобто витрати, віднесені на одного працівника основного виробництва, на одного працівника допоміжного і обслуговуючого виробництва та на загальну чисельність персоналу підприємства, а також частку витрат на забезпечення безпеки в загальних виробничих витратах.

Витрати, що припадають на одного працівника визначаються за формулою:

$$v_1 = V_3 / N$$

де V_3 - загальні витрати підприємства на забезпечення безпеки на виробництві, гривні; N - кількість працюючих на підприємстві;

При однакових витратах і інших рівних умовах, чим менша кількість працюючих на підприємстві, тим вище даний показник. Це означає, чим менше на підприємстві працівників, що підлягають професійному ризику, тим вищий рівень безпеки на виробництві

Частка витрат на забезпечення охорони праці в загальному обсязі виробничих витрат багато в чому залежить від специфіки виробництва.

Даний показник може бути використаний як нормативний, для окремих видів виробництв.

На основі вищевикладеного, нами пропонується наступна модель обліку витрат на охорону праці і техніку безпеки підприємств, яка складається з двох основних напрямків:

- Витрати на охорону праці безпосередньо пов'язані з професією (індивідуальні);
- Інші витрати на охорону праці і техніку безпеки пов'язані з технологією виробництва (колективні).

Таким чином, витрати на охорону праці і техніку безпеки можна відобразити так:

$$\text{вопїтб} = \text{вопїтбі} + \text{воптбк}$$

де: в опїтбі - витрати на охорону праці і техніку безпеки безпосередньо пов'язані з професією; в оптбк - інші витрати на охорону праці і техніку безпеки.

Витрати на охорону праці, безпосередньо пов'язані з професією, можна уявити :

витрати на засоби індивідуального захисту + витрати на спеціальне харчування + витрати на додаткову відпустку) × кількість працівників, які отримують даний вид пільг.

Інші витрати на охорону праці і техніку безпеки можна показати як:
Інші витрати на охорону праці та техніку безпеки = Витрати на підготовку, навчання персоналу охорони праці, професійний відбір + витрати на медичне та санітарно-побутове обслуговування працівників + витрати на утримання і контроль у відповідності до вимог безпеки обладнання, виробничих будівель, споруд, приміщень, територій, виробничого середовища + витрати на управління виробничою безпекою, розробку і придбання документації з охорони праці.

Висновки з даного дослідження. Витрати на охорону праці займають значну питому вагу у загальних витратах підприємства і необхідні для

забезпечення нормальних умов праці. Суми, витрачені на ліквідацію наслідків несприятливих умов праці, значно перевищують витрати на поліпшення стану охорони праці.

Звичайно, не можливо повністю застрахуватися від витрат в зв'язку з нещасними випадками, але можливо значно підвищити безпеку виробництва, і це обов'язково дасть результат у вигляді зниження непередбачуваних витрат. В зв'язку з цим розроблена нами модель обліку витрат дає змогу поділити витрати на охорону праці за двома основними напрямками: так звані індивідуальні та колективні витрати на охорону праці та техніку безпеки. За допомогою сумування даних витрат можливо чітко оцінити розмір витрат на охорону праці. Отже, підприємствам сьогодні економічно вигідно виконувати вимоги трудового законодавства та підтримувати високий рівень охорони праці, тим самим маючи можливість економити власні кошти.

Використана література:

1. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці: Навчальний посібник. – Львів: «Афіша», 2002. – 320 с.

2. Закон України «Про охорону праці» №2910-VI.

3. В.М Москальова. Охорона праці. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне.НУВГП, 2009,ст..11-12.

4. Романчук А.А. Системный менеджмент охраны труда на предприятии. Модели управления: Информационное пособие, часть 1. – Ильичевск, 2010.-236с., ст4.

5. Щодо визначення робочого місця // Охорона праці №11, 2005.

6. Травматизм на виробництві: Україна серед лідерів в Європі?. [Електронний ресурс]. - <http://www.urist.in.ua/showthread.php?t=150561>

Ронська О.Г.

Розглянуто суть охорони праці в сучасних умовах. Досліджено склад та зміст витрат на охорону праці у відповідності до Закону «Про охорону

праці». Запропонована модель обліку витрат на охорону праці та техніку безпеки.

Ключові слова: охорона праці, витрати на охорону праці та техніку безпеки, індивідуальні витрати, колективні витрати, модель обліку витрат на охорону праці та техніку безпеки.

Ронская О.Г.

Рассмотрены суть охраны труда в современных условиях. Исследованы склад та содержание затрат на охрану труда в соответствии с Законом «Об охране труда». Предложенная модель учета затрат на охрану труда и безопасности.

Ключевые слова: охрана труда, расходы на охрану труда и безопасности, индивидуальные расходы, коллективные расходы, модель учета затрат на охрану труда и безопасности.

Rons'ka O. G.

Looks into the safety in modern conditions. Investigated skladta content costs for labor protection in accordance with the Law "On Labour Protection". The model of the cost of health and safety.

Keywords: Safety, costs for health and safety, personal expenses, shared costs, the model of the cost of health and safety.

Науковий керівник Пушкар М. С. – д.е.н., професор ТНЕУ.